

**ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА**

СПАТАР ІРИНА МИКОЛАЇВНА

УДК 821.162.2:82-32 "XIX / XX"

**МАЛА ПРОЗА ЕЛІЗИ ОЖЕШКО ТА УКРАЇНСЬКА
НОВЕЛІСТИКА КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ:
ПОЕТИКА, ТИПОЛОГІЯ**

10.01.05 – порівняльне літературознавство

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Тернопіль – 2011

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі світової літератури Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Науковий керівник: доктор філологічних наук, професор
Матвійшин Володимир Григорович,
завідувач кафедри світової літератури Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, старший науковий співробітник
Нахлік Євген Казимирович,
керівник Львівського відділення Інституту літератури
ім. Т. Г. Шевченка НАН України;

кандидат філологічних наук
Лобас Наталія Павлівна,
асистент кафедри українського і загального мовознавства
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка.

Захист відбудеться 20 березня 2011 р. о 15.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К.58.053.02 по захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук при Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка за адресою: 46027, м.Тернопіль, вул. Максима Кривоноса, 2, тел.: 43-58-65.

Із дисертацією можна ознайомитися в науковій бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (46027, м. Тернопіль, вул. Максима Кривоноса, 2).

Автореферат розісланий 8 лютого 2011 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

І.В. Папуша

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми та стан її дослідження. Універсальність духовно-креативної діяльності людства визначається ступенем розвитку міжкультурного діалогу, в якому провідне місце відводиться питанню міжлітературних взаємин окремих країн. Складність осмислення художньо-естетичних паралелей Польщі та України другої половини XIX – початку XX століття пов'язана насамперед із технічним прогресом і громадсько-культурними перетвореннями, що відбулися на зламі віків, а також пошуком людиною свого місця в новому суспільстві та її прагненням утвердити право індивідуального мислення. На сучасному етапі постала проблема переосмислення й глибшого дослідження спільних закономірностей, відмінностей та національних своєрідностей у розвитку мистецьких явищ, а відтак виявлення способів і форм міжнародного літературно-критичного "спілкування".

Окрім зміни світоглядних орієнтирів, література епохи *fin de siècle* синтезувала глибокі філософські узагальнення та реалістичні й модерністські традиції, що призвели до строкатості літературних напрямів, течій, стилів. Поряд із традиційними сюжетами і нараційними формами почали функціонувати явища, які модифікували існуючу манеру оповіді та спровокували переакцентацію ідейно-тематичного спектра, призвели до трансформації великих романних полотен. Жанри малих прозових форм стали дуже популярними й часто друкувалися в періодиці, оскільки уможлилювали лаконічність викладу матеріалу та швидку художньо достовірну рефлексію на події суспільної дійсності.

На тлі мистецьких змін перехідної доби відбулася еволюція творчості польської письменниці Елізи Ожешко (1841-1910). На початку 80-х років XIX століття пріоритетним напрямком літературної діяльності авторки роману "Над Німаном" стало інтенсивне жанрове "переорієнтування" на роботу з малими видами прози.

Письменницька самобутність і вагомі досягнення на літературній ниві стали спонукою неабиякої наукової цікавості до творчої постаті Е. Ожешко та її художнього доробку (переважно твори великих форм) як на батьківщині, так і за кордоном. Вивченню новелістики присвячено значно менше літературознавчих джерел. Це праці польських учених Я. Детка, Й. Бахужа, Г. Борковської, Т. Будревіча, Х. Бурштинської, М. Жмігородської, І. Зеллер, Є. Лох, А. Мартушевської, Б. Обсулевич-Невинської та ін. До творчості белетристики зверталися російські (Т. Агапкіна, О. Цибенко), білоруські (В. Гапова, С. Мусієнко) та українські (Ю. Булаховська, Г. Вервес, О. Грибовська, Олена Пчілка, Т. Солдатенко) дослідники. Розвідки названих авторів засвідчують лише вибірковий розгляд змістових і формотворчих рівнів новелістики Е. Ожешко.

Актуальними та недостатньо з'ясованими залишаються проблеми, пов'язані з поетикальними і стильовими особливостями малої прози. До сьогодні немає жодної монографії, у якій предметом аналізу була б новелістика письменниці. Відсутні компаративні студії творчості Е. Ожешко з

іншими національними літературами. Немає ґрунтовного вивчення взаємин авторки з вітчизняною культурою, що є надзвичайно важливим аспектом дослідження українсько-польських контактів та інтеграції нашого письменства в польськомовний простір. Тому існує необхідність дещо доповнити наявні розвідки вчених щодо творчих зв'язків художниці слова з українським середовищем, а також простежити типологічно близькі явища у літературній спадщині Е. Ожешко та І. Франка, О. Маковея, які виникли на основі такої взаємодії. Вибір творів митців, що взято для зіставлення, зумовлений двома чинниками: по-перше, потребою наукового розгляду малої прози, яка репрезентує ідейно-тематичні та жанрово-стильові збіги у доробку слов'янських майстрів пера на тлі літературної епохи *fin de siècle*; по-друге, недостатністю вивчення проблемно-змістових і художньо-поетикальних спорідненостей новелістичної творчості письменників, пов'язаних між собою (І. Франко та Е. Ожешко листувалися, О. Маковей перекладав твори малих форм авторки).

Метою дослідження є визначення поетикальних особливостей і тематичних домінант малої прози Е. Ожешко та української новелістики кінця ХІХ – початку ХХ століття крізь призму типологічного зіставлення на тлі творчих контактів письменників.

Для реалізації мети дисертаційної роботи визначено такі **завдання**:

- виявити та проаналізувати документально засвідчені факти епістолярних зв'язків польської письменниці з представниками української інтелігенції, з'ясувати основні аспекти і форми рецепції творчості Е. Ожешко родиною Косачів;

- установити генезу українських перекладів польської авторки;

- осмислити жанрово-стильові тенденції малої прози обраних письменників, окреслити функцію часопростору в новелах Е. Ожешко й О. Маковея та охарактеризувати структурно-тематичні паралелі їхніх циклів, розкрити специфіку фемінної нарації у творах Е. Ожешко й І. Франка;

- здійснити типологічне зіставлення творів польського й українських авторів, визначити основні художньо-естетичні вектори їх новелістики;

- дослідити модерністські інтенції (імпресіоністські й експресіоністські) у малій прозі Е. Ожешко та О. Маковея.

Об'єктом дослідження стала мала проза Е. Ожешко та українська новелістика кінця ХІХ – початку ХХ століття, зокрема твори І. Франка й О. Маковея.

Предметом дослідження є особливості поетики та різноманітні вияви типології новелістичної спадщини Е. Ожешко й українських письменників.

Методологічною і теоретичною базою дослідження стали основні принципи компаративістики, сформульовані в працях Б. Бакули, О. Білецького, В. Будного, Ю. Булаховської, Г. Вервеса, О. Веретюк, Р. Гром'яка, Л. Грицик, Д. Дюришина, О. Діми, Д. Затонського, М. Ільницького, Е. Касперського, Т. Косткевічової, Н. Лобас, В. Матвіїшина, В. Моренця,

Д. Наливайка, Є. Нахліка, Л. Оляндер, І. Папуші, Р. Радишевського, Д. Чижевського, С. Яковенка, Г. Янашек-Іванічкової. Теоретичним підґрунтям осмислення літературознавчих понять та дослідження поетикальних, стильових, жанрових, перекладознавчих дефініцій були концептуальні положення українських учених В. Агеєвої, Н. Бернадської, М. Возняка, Р. Голода, М. Гнатюка, Т. Гундорової, І. Денисюка, Р. Зорівчак, Н. Калениченко, Ю. Коваліва, М. Кодака, Н. Копистянської, В. Коптілова, М. Коцюбинської, Ю. Кузнєцова, М. Лановик, М. Легкого, Л. Мацевко-Бекерської, М. Медицької, М. Моклиці, Ф. Погребенника, М. Ткачука, В. Фащенко, І. Франка, О. Харлан, Н. Шумило, зарубіжних науковців Р. Барта, М. Бахтіна, Г. Гачечіладзе, Р. Інгардена, Ф. Ніцше, К. Юнга, в тому числі польських дослідників Г. Борковської, Х. Бурштинської, І. Вишневої, Є. Лох, Г. Маркевича, Я. Мачеєвського, З. Мітосек, С. Скварчинської, Я. Томковського, Е. Янковського.

Основними методами дослідження є порівняльно-історичний (при вивченні літературної комунікації Е. Ожешко з представниками українського письменства); порівняльно-типологічний і контекстуальний (при зіставленні польської та української новелістики для виявлення тематичних, образних, жанрових і стильових подібностей); історико-літературний та біографічний (при розгляді творчого світогляду письменників крізь призму їх філософських, естетичних і літературних концепцій). Метод герменевтичного аналізу використовувався для всебічного тлумачення тексту.

Наукова новизна одержаних результатів. У дисертації вперше здійснено цілісне вивчення проблеми літературної взаємодії Е. Ожешко з українським письменством кінця XIX – початку XX століття в контактному, рецептивному, поетикальному, типологічному вимірах. Охарактеризовано й упроваджено в науковий обіг неопубліковані рукописні матеріали та епістолярій про літературно-мистецьку спадщину Е. Ожешко. Доповнено й узагальнено інформацію щодо перекладів малої прози польської письменниці у вітчизняній літературі, проаналізовано україномовні версії новелістики Е. Ожешко, осмислено їх художню вартість. Виконано комплексне дослідження малої прози Е. Ожешко й новелістики І. Франка та О. Маковея в компаративному аспекті, визначено стильові доміанти і жанрову еволюцію творчості письменників, розглянуто превалюючі художньо-естетичні моделі малої прози зламу століть. Здійснено спробу виявлення модерністських інтенцій крізь призму катастрофічного світовідчуження.

Практичне значення дисертації полягає в тому, що її матеріали й отримані результати, висновки й узагальнення можуть бути використані в літературознавчих дослідженнях, присвячених компаративним студіям, для подальшого вивчення українсько-польських літературних взаємин, у лекційних курсах, спецкурсах і спецсемінарах з історії української та польської літератур.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконувалося в рамках наукового вивчення проблеми "Літературний процес та творча індивідуальність письменника: компаративний аспект", яку розробляє кафедра світової літератури Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Тему дисертації затверджено Науково-координаційною радою з проблем "Класична спадщина та сучасна художня література" при Інституті літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України (витяг з протоколу № 2 від 8 квітня 2008 року).

Апробація результатів дослідження. Окремі аспекти дисертаційної роботи виголошені в доповідях на всеукраїнських та міжнародних наукових конференціях: Всеукраїнській науковій конференції "Творчість І. Я. Франка в контексті української духовності" (Житомир, 2006), Міжнародній науковій конференції "Актуальні проблеми історичної та теоретичної поетики" (Кам'янець-Подільський, 2006), Міжнародній науковій конференції ім. проф. Сергія Бураго (Київ, 2007), Міжнародній науковій конференції "Література для дітей і про дітей: історія, сучасність, перспективи" (Бердянськ, 2008), Міжнародній науковій конференції "Феномен пограниччя: слов'янські мови, літератури й культури: етнос у світлі історії й сучасності" (Гродно, Республіка Білорусія, 2008), Всеукраїнській науково-теоретичній конференції "Українська література: духовність і ментальність" (Кривий Ріг, 2008), X Міжнародних славистичних читаннях, присвячених пам'яті академіка Л. А. Булаховського (Київ, 2010), Міжнародній науковій конференції "Галіційські зустрічі" (Перемишль, Республіка Польща, 2010), Міжнародній науковій конференції "Секрети Елізи Ожешко" (Варшава, Республіка Польща, 2010), щорічних звітно-наукових конференціях викладачів та аспірантів Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (2006-2009).

Публікації. Основні положення дисертаційного дослідження викладені в дванадцяти одноосібних публікаціях, десять із них надруковані у фахових виданнях, затверджених ВАК України.

Структура та обсяг. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, додатків, що містять 32 сторінки, списку використаних джерел, який налічує 326 позицій. Загальний обсяг дисертації – 253 сторінки, з них 187 основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми, ступінь її опрацювання українськими і зарубіжними дослідниками, визначено мету, завдання, предмет та об'єкт дослідження, окреслено теоретико-методологічну базу, розкрито наукову новизну й теоретичну та практичну цінність дисертаційної роботи.

У першому розділі – "Творчість Елізи Ожешко в контексті української словесності: компаративні вектори міжлітературного діалогу" – проаналізовано форми зв'язків Е. Ожешко

з українськими митцями й умови входження творчості польської белетристики до вітчизняного літературного простору. Визначено шляхи проникнення та поширення художньої спадщини Е. Ожешко в українській літературі.

У підрозділі 1.1. – **"Епістолярний вимір творчих взаємин Е. Ожешко з українським письменством"** – охарактеризовано листування авторки з представниками української словесності. З'ясовано, що прокладання перших літературно-комунікативних магістралей на шляху "Ожешко – Україна" здійснювалося з ініціативи письменниці й розвинулося завдяки епістолярному спілкуванню з речниками польської культури, що працювали в Україні (Ф. Равітою-Гавронським, В. Висоцьким, Ч. Нейманом та українськими художниками слова: І. Франком, Х. Алчевською). Особливу увагу звернено на двостороннє кореспондування Е. Ожешко та О. Кониського, що складається з чотирьох листів (два листи польської літераторки містяться у відділі рукописів ІЛ НАН України, а два інші – зберігаються в архіві Елізи Ожешко при Інституті літератури Польської академії наук у Варшаві), які ще не були опубліковані.

Листування Е. Ожешко розглянуто як зразок епістолярної творчості, що належить до прикладної літератури. Таке визначення (практична ціль згідно з теорією С. Скварчинської) якнайповніше дозволило окреслити характер інформаційного обміну між письменницею та вітчизняними митцями, що був започаткований з чітко визначеною метою – укладанням антології белетристики українських письменників польською мовою. У такий спосіб Е. Ожешко прагнула сформувати виразну комунікативну реляцію для взаємного поширення вже існуючих і творення нових літературних явищ на міжнародному рівні.

У підрозділі 1.2. – **"Рецепція творчості польської письменниці родиною Косачів"** – на матеріалі чорнового рукопису "Слово про Елізу Ожешко" Олени Пчілки визначено особливості сприйняття літературної діяльності польської письменниці українською авторкою. Важливим ресурсом праці Олени Пчілки є те, що дослідниця зробила спробу порівняльно-типологічного зіставлення творчості Е. Ожешко, І. Тургенєва та Г. Сенкевича. Уважаємо, що у "Слові..." було започатковано компаративне дослідження художнього доробку белетристики у вітчизняній літературно-критичній думці.

За посередництвом Олени Пчілки мистецька спадщина Е. Ожешко стала предметом зацікавлення Лесі Українки та Михайла Обачного. Крізь призму рецепції творчості польської авторки родина Косачів долучилася до українського ожешкознавства вагомими науковими фактами (листи) та дослідженнями (критичні праці).

У дисертації також зосереджено увагу на тематичній подібності однойменних драм "Кассандра" Е. Ожешко та Лесі Українки. Наголошено, що схожість їхніх творів тотожністю заголовків і зверненням до вічних образів античності спричинена суголосністю філософських та ціннісних орієнтирів представниць двох народів. Генеза співзвучності внутрішнього конфлікту драм пов'язана з

ідейно-естетичною свідомістю Е. Ожешко та Лесі Українки, які апелювали насамперед до екзистенційного бачення буття крізь призму інваріантної рецепції та художньої варіантної експлікації сюжетів древньогрецьких міфів, зокрема індивідуальної інтерпретації мотиву античної Мойри.

Відзначено, що у "Кассандри" польської авторки відчутний "ожешківський" стиль, який вирізняв її з-поміж інших позитивістів розробкою проблеми жінки у суспільстві. З'ясовано, що творчість даної письменниці стала вагомим важелем впливу на формування "жіночого питання" в українській словесності, а Олена Пчілка – як одна із засновниць феміністичного дискурсу у вітчизняному літературознавстві – безпосередньо долучилася до ознайомлення з творчістю Е. Ожешко в українському мистецькому середовищі.

У підрозділі 1.3. – **"Історія перекладів малої прози Е. Ожешко та їх інтерпретаційний потенціал"** – простежується генеза українських варіантів, зокрема новелістики письменниці у вітчизняній літературі.

Творчість Е. Ожешко отримала прижиттєве визнання в багатьох країнах світу завдяки високій інтенсивності перекладів її текстів іншими мовами. Із прозовою спадщиною Е. Ожешко українські читачі ознайомилися наприкінці 80-х років XIX ст. До 1886 року белетристика авторки не була перекладена, про це свідчить лист І. Франка до Е. Ожешко від 14 грудня вищевказаного року, в якому автор наголосив, що доробок польської художниці слова відомий у Галичині лише з оригіналів. Франко запропонував їй надати невеликий твір для друку в галицькому часописі. За його клопотанням, у 1887 році було опубліковано переклад повісті "Низини" в "Бібліотеці найзнаменитіших повістей" "Діла". У 1888 році творчість літераторки була презентована українському глядачеві драматичною обробкою М. Старицького новели "Зимовий вечір", яку вважаємо першою україномовною версією малої прози Е. Ожешко.

Під кінець XIX століття переклади новелістики письменниці виходили окремими виданнями або публікувалися на сторінках часописів "Діло", "Руслан", "Літературно-науковий вісник", "Народна часопись" в інтерпретаціях О. Маковея ("А...В...С...", 1891; "Ані кусника" й "Чи пам'ятаєш", 1898), О. Кониського ("Великий", 1895; "Ані на ступінь", 1898), А. Крушельницького ("Недоспівана пісня", 1899), М. Коцюбинського ("Тадейко", 1890), М. Корсунського-Турчанінова ("Зимовий вечір", 1902), С. Тобілевич ("Gloria victis", 1918) та ін.

У 1920 році у Харкові вийшла друком перша збірка перекладеної белетристики Е. Ожешко з назвою "Вибрані твори" (за упорядкуванням О. Єзерницької, Г. Салько та редакцією О. Попова). У 1950 році було надруковано однойменне зібрання творів польської авторки зі всупною статтею Г. Вервеса. У 1952 й 1956 роках це ж видання доповнювалося й виходило з назвою "Оповідання та повісті". Дисертанткою виявлено, що деякі художні зразки малої прози Е. Ожешко представлені кількома українськими варіантами, які майже одночасно або в незначному часовому проміжку перекладалися різними авторами ("А...В...С..." – О. Маковей та О. Варкентін; "Зимовий вечір" –

М. Корсунський-Турчанінов і О. Зарва; "Ані кусника" О. Маковей та "Ані на ступінь" О. Кониський).

У перекладах, здійснених наприкінці XIX століття, тобто сучасниками Е. Ожешко, порівняно з інтерпретаціями XX віку, точніше відновлено проблемно-ідейний рівень творів. Визначальним фактором у цій ситуації є часові координати появи перекладів, що виконувалися незадовго після друку оригіналів чи здійснювалися пізніше, однак не виходили за межі одного темпорального відрізка – польські тексти й україномовні версії створювалися приблизно в один час. Інша причина естетичної переваги ранніх перекладів полягає в тому, що вони відтворювалися письменниками (О. Маковей, О. Кониський, А. Крушельницький, М. Коцюбинський).

Отже, прагнення Е. Ожешко до глибокого пізнання і пропагування української літератури у Польщі розвинулося в епістолярній формі з представниками польської культури й вітчизняними письменниками та посприяло розширенню польсько-українських відносин і взаємній міграції й рецепції творчого надбання обох народів.

У другому розділі – **"Художньо-поетикальні паралелі новелістики Елізи Ожешко та Івана Франка, Осипа Маковея: жанрово-стильові ознаки, нарація, хронотоп"** – з'ясовано спектр індивідуальних рис поезики митців слова, тематичну й жанрову гетерогенність їхньої художньої спадщини. У підрозділі 2.1. – **"Стильова еволюція малої прози письменників"** – розкрито специфіку новелістики Е. Ожешко, І. Франка, О. Маковея крізь призму стилістичних та формотворчих змін. Дисертанткою розтлумачено поняття "література доби Позитивізму", що в науковій думці Польщі визначено рамками 1863-1890 років і прийнято вважати автономним літературним напрямом, на тлі якого розвивалася творчість Е. Ожешко. У світовому літературознавстві, зокрема українському, в цей час функціонували такі ідейно-художні течії, як Реалізм та Натуралізм.

У дослідженні наголошено на подібності світоглядно-естетичної еволюції Е. Ожешко й І. Франка у зрілій творчості, що відбувалася на ґрунті позитивістських теорій і подальшого проступання до сфери модерного круговороту. І. Франко вже в ранній період літературної діяльності ("Лесишина челядь", "Ріпник", "На роботі") практикував стилістичний мікс реалістичної достовірності, позитивістської ідейності, натуралістичної скрупульозності, імпресіоністського враження та виразної модерністської форми, удосконаливши її у пізніших новелах ("Терен у нозі", "Сойчине крило", "Як Юра Шикманюк брів Черемош").

Довершене володіння Е. Ожешко романними полотнами позначилося на розмірі творів. Мала проза зрілої творчості представлена зразками середніх прозових форм, які динамічно еволюціонували до таких жанрових одиниць, як оповідання, новела, образок. На початку творчого етапу письменниця була вірна реалістичній традиції та позитивістській догмі, тому будь-які кроки з обраного ідейного шляху робила досить обережно, проте впевнено. Модернізм ніколи не

претендував на першість у викристалізованому позитивістському руслі творчості Е. Ожешко, але на тематичному (звернення до дилеми екзистенції людини, історіософії й онтологічно-епістемологічного матеріалізму – збірки "Меланхоліки", "Gloria victis") та жанровому (намагання дати індивідуальний авторський підзаголовок творам) рівнях упродовж 1892-1910 років був досить помітним.

Неоднозначним було ставлення І. Франка до модернізму. Спочатку митець ревню заперечував будь-яку причетність до нового напрямку. Однак його творчість (лірична драма "Зів'яле листя", царство Задухи у творі "На роботі", мотив провідника у поемі "Мойсей", символ смерті в повісті "Великий шум", візії героїв новел "Терен у нозі" та "Як Юра Шикманюк брів Черемош", потік вражень "Сойчиного крила", епістолярна форма "Різунів") відображала превалювання емоційності над раціоналізмом, хаосу над упорядкованістю, асоціацій над переконливим знанням, абсурду над логікою ("Неначе сон"), тобто тим потенціалом, що виходив за рамки усталеної реалістичної традиції на рівні як змісту, так і форми.

Незважаючи на те, що О. Маковей вступив на літературний шлях значно пізніше від Е. Ожешко та І. Франка, він так само переживав зміну світоглядних орієнтирів, що призвело до переосмислення традиційних реалістичних кліше під тиском нового часу. Подібно до попередників, буковинський автор, протестуючи проти модерністських віянь, усе ж таки впевнено долав стереотипи.

Питання про жанрову належність малої прози О. Маковей містить певні протиріччя, оскільки їхнє змістове наповнення допускає варіативні видові розмежування. Окремі твори ("На окопах", "Криваве поле", "Тиха година") можна назвати "настроявими" чи "пейзажними" новелами. Проте новела з її класичними ознаками не набула широкого застосування у творчості О. Маковей. Безсумнівними новелістичними зразками є твори зі збірки "Оповідання" (1904) – "Туга" і "Самота". Останній – виразний приклад психологічної новели, близької до потоку свідомості. Нарисовість є домінуючою формотворчою ознакою малої прози українського художника слова й зумовлена великим досвідом дописування в газети ("Зоря", "Народ", "Житє і слово") та безпосередньою участю в редагуванні і видавництві періодики ("Діло", "Буковина", "ЛНВ").

Отже, творчий метод Е. Ожешко, І. Франка, О. Маковей розвивався в руслі еkleктивної сумісності кількох літературних напрямів, що базувалися саме на поступовій зміні філософсько-естетичних орієнтирів, які спровокували трансформацію змісту та форми художнього слова.

У підрозділі 2.2. – **"Жанротворча функція часопростору у творах Е. Ожешко "Гадейко" та О. Маковей "Самота"** – доводиться, що хронотоп посідає релевантну позицію у структурі новелістики письменників, оскільки впливає на формування жанру та його видову диференційність.

Новела "Тадейко" (1884), на тлі попередніх творів Е. Ожешко, вразила насамперед ощадливістю стилістичних засобів вираження подієвих колізій і силою інспіраційного ефекту кінцівки. Раптова смерть Тадейка супроводжується відтворенням дій та образів, які позбавлені емоційного, тенденційно-викривального коментаря, й увиразнює момент ситуаційної несподіванки, що підтверджує новелістичну належність на жанровому рівні. Архітектоніка "Тадейка" відповідає основним принципам класичної новели, визначеним Е. Ожешко у праці "Роман та новела", в якій письменниця надала хронотопу вирішальне значення, вказавши його функцію часового й просторового ущільнення.

Дія твору відбувається протягом кількох годин "спекотного липневого дня, у п'ятницю", немає жодних екскурсів, ретроспекцій, не використовуються прийоми аналепсису й пролепсису – є чітко сконденсована часова тривалість. Просторова локалізація визначена конкретними місцями: дім сім'ї Тадейка – капличка – сад і город – панський двір, що утворюють умовне коло, в центрі якого перебуває Тадейко. Часопросторові межі зображуваного світу "Тадейка" представлено з незвичною для Е. Ожешко лаконічністю і темпоральною концентрацією, що стали основними засобами жанротворення новели.

Дисертанткою аргументовано жанрове визначення твору О. Маковея "Самота" як новели, близької до потоку свідомості на основі взаємозв'язку хронотопу й жанру. Фабульний час тут конденсується й ущільнюється рамками однієї ночі, крізь призму якої розгортається сюжетний час, упровадженням стислих екскурсів-спогадів трирічного виміру. Простір визначається двома чіткими координатами: "альтана" й міркування-спогади героя, інтерпретовані у формі щоденникового запису, що підпорядковуються часові. Від його руху змінюється просторовий горизонт. Швидка мінливість часу (з теперішнього в минулий) фіксується нотуванням вражень та їх деформації героєм-наратором.

Структура часопросторових координат осмислюється через щоденниковий запис, який, у свою чергу, має короткий час ведення – ранок – та особливу форму, що спричинена емоційним станом героя. Щоденник є продуктом напруженої мисленнєвої діяльності героя, що прочитується синтаксично: багато окличних, питальних і незакінчених речень. Такий спосіб розкриття душевного стану героя наближає виклад до потоку свідомості.

Шляхом компаративного аналізу визначено, що жанри новел Е. Ожешко та О. Маковея істотно відрізняються. У малій прозі польської художниці слова новелістична динаміка сповільнюється спогадами, які містять обширні просторові, пейзажні, ситуаційні описи. В українського митця фабульний час і простір ущільнюються зосередженням на конкретній події, що розглядається як домінантна, кульмінаційна точка, яка динамізує фабулу й забезпечує швидке розгортання сюжету крізь призму мисленнєвого потоку, що засвідчено у новелі "Самота".

У підрозділі 2.3. – **"Змістові стратегії й архітектонічні контури циклів "Gloria victis" та "Кроваве поле"** – проаналізовано типологічну подібність збірок, які фокалізуються на інтерпретацію важливих історичних подій – осмислення поразки польського національно-визвольного повстання 1863 року та відображення трагедії Першої світової війни.

Новелістика "Gloria victis" Е. Ожешко ("Вони", "Gloria victis", "Офіцер", "Бог знає хто", "Гекуба") – це сукупність малих прозових форм, які становлять ідейно-тематичну й естетичну цілість, що у літературознавстві йменується циклом. Його особливість – дихотомічна прихована структура. Вона виявляється в тому, що, по-перше, всі п'ять творів утворюють лінійну розповідь, яка зводиться до змалювання битви між повстанськими загонами та російськими військами. По-друге, між творами циклу існує відцентрово-доцентровий зв'язок. Кожна розповідь зберігає відносну автономність, має свою зав'язку й кульмінацію, але всі твори об'єднані одним часовим відтинком і спрямовані на висвітлення певного фрагмента з поступовим підсумуванням сенсу повстання.

Змістова канва збірки "Кроваве поле" О. Маковея представлена двома спорідненими площинами: презентацією подієвого тла війни ("Хрест між липами", "Гранат", "Братання", "Тиха година") та її наслідків ("Вічна пам'ять", "Мертве місто", "Границя", "Інвалід", "Розлука", "На окопах", "Кроваве поле", "Раби"). Композиційна побудова "Кровавого поля" охоплює близько двадцяти творів малої прози, жанрова диференціація яких визначається домінуванням новели й нарису. Проблемно-тематична спільність та подібність структурних "рамоч" творів об'єднують їх у цикл.

При типологічному дослідженні збірок виявлено архітектонічну схожість на рівні їх семантичної організації: автори дали циклам однойменні назви, які виступають ідейними центрами новелістики відповідно до титулу одного з творів ("Gloria victis" і "Кроваве поле"), а також виконують роль конотаційних векторів автономно в кожному тексті.

Отож, методом зіставлення виявлено подібності на ідейно-тематичному (проблеми війни і миру, життя і смерті, патріотизму, людини і суспільства, морально-етичних цінностей) та жанрово-стильовому (цикли складаються із творів малих форм, що відображають правдиві факти повстання і війни, мають характер невеликих автентичних повідомлень про реальні події) рівнях.

У підрозділі 2.4. – **"Фемінний тип нарації в новелістиці Е. Ожешко та І. Франка"** – наголошено, що в мистецькому просторі малої прози польського та українського авторів існують твори, у яких художній виклад матеріалу здійснюється через призму фемінного нарративу, тобто оповідачем є жінка.

Е. Ожешко задекларувала прийом жіночого способу оповіді як панівну складову нарративної стратегії вже на початку літературного шляху – в "Малюнку з голодних років". У творі чітко окреслено образ "я"-оповідача, що бере на себе функцію розповідача, флексійна форма якого

розкриває належність до граматичної категорії жіночого роду. Позиція наратора максимально наближена до авторської, що виразно проявляється звертанням до реципієнта на початку й у кінці твору.

З'ясовано, що формула "я"-наратор – "ти"-наратор реалізується через такі елементи поетики, як обрамлення, апострофа, і може бути представлена в площині цілого тексту – на початку, всередині, наприкінці. Наративний прийом аналепсису (анакронія оповіді), застосований у новелі "Панна Антоніна", та ретроспекційні екскурси, спогади стали основним інструментарієм для фемінного наративу в пізній творчості Е. Ожешко.

У дисертації досліджено, що фемінний тип нарації в новелістиці Е. Ожешко існує у двох контекстах: позалітературному, пов'язаному з поняттям т. зв. "біографічного" автора (твори єврейської та жіночої тематики), й літературному – віджіноча оповідь експлікується за допомогою поєднання займенника я (що вказує на 1-шу особу однини) з формами дієслів минулого часу жіночого роду.

У малій прозі І. Франка фемінний наративний тип засвідчено на зрілому етапі творчості – "Між добрими людьми", "Різуни", "Сойчине крило". Особливість Франкової новелістики з віджіночою формою оповіді полягає в тому, що виклад здійснюється героїнею (Ромця, Маня), яка перебуває в центрі особистої розповіді, тобто є гомодієгетичним наратором.

У наративній стратегії "Сойчиного крила" помітно подвійну координацію протікання оповіді: перша – завдяки впровадженню форми листа, коли два типи нарації (маскулінний і фемінний) постають як паралельні, друга реалізується через прочитання листа Хомою й занесення його до записів героя. Однак моменту фіксації кореспонденції в нотатках немає. Массіно лише читає, а інформація передається реципієнту крізь призму засвоєння її героєм. Уважаємо, що в цьому творі відчоловіча й віджіноча нарації існують автономно.

Визначено, що в новелістиці польської письменниці віджіночий тип нарації становить тенденцію, що еволюціонувала до концептуальних домінант творчості. У літературному доробку українського автора говоримо про окремі новелістичні зразки з фемінною наративною тактикою. Віджіноча оповідь стала елементом синтезу творчого експерименту нової форми (епістолярна структура "Різунів" та "Сойчиного крила"), техніки потоку свідомості й безпосередньо жіночого типу не лише як персонажа, але й наратора.

У третьому розділі – **"Художньо-естетичні моделі малої прози Елізи Ожешко та Івана Франка, Осипа Маковея в типологічному зіставленні"** – виявлено збіги на тематичному рівні. У підрозділі 3.1. – **"Бінарна екзистенція людини у творах Е. Ожешко ("Зимового вечора") та І. Франка ("На дні")"** – методом зіставлення досліджено інтенційну основу новел Е. Ожешко та І. Франка, що мають виразну психологічну спрямованість, генетичний код якої закладено в симбіотичному переплетенні вивчення соціуму і його впливу на індивідуума.

Ідейне підґрунтя творів Е. Ожешко "Зимового вечора" та І. Франка "На дні" закладено проекцією універсальної проблеми, що не була чужою ні для української, ні для польської літературної традиції, – зображення дуалістичної концепції існування людини, а саме: роздвоєння особистості в діалектичній єдності екстравертної діяльності та інтровертної реакції на зовнішні дії середовища. Об'єктом спостереження обох письменників виступає бінарна сутність як синтеза буття індивідуальності.

Дисертанткою зіставлено особливості номінативних антропонімічних паралелей названих творів. У новелі "Зимового вечора" для представлення героя Яся Мікули використано ім'я і прізвище, що характеризують персонаж як морально-етичну, естетизовану субстанцію. Антропонім "Ясь Мікула" передбачає розуміння його виключно як сина Симона Мікули. Для інтерпретації Яся Мікули як злочинця введено кодове ймення – алонім Дзига. У творі "На дні" для репрезентації освіченого інтелігента Андрія Темери також застосовано ім'я і прізвище, а для іншого персонажа, що уособлює "людину-звіра", – прізвисько Бовдур. Крізь призму контрастного творення образів (у межах однієї особи в новелі "Зимового вечора" та за допомогою двох героїв твору "На дні") визначено характерологічну схожість Яся Мікули / Дзиги Е. Ожешко з Андрієм Темерою і Бовдуром І. Франка. Твори експонують динаміку внутрішніх переживань, де особлива увага приділена індивіду, його почуттям у момент сильного емоційного потрясіння, коли розкривається бінарна сутність людини.

Простежено, що пейзажі аналізованих текстів також є виразником дихотомічної єдності – людини і природи. Зображення "несамовитого гасання вітру" в зимовий вечір, за новелою Е. Ожешко, співвідноситься з емоційним станом Яся Мікули. Натомість у творі "На дні" І. Франка пейзаж дисонує з реальною ситуацією, в якій опинився Андрій Темера, та відображає особливості сприйняття природи героєм.

У підрозділі 3.2. – **"Рецептивна модель як домінанта дитячого світосприймання в новелістиці Е. Ожешко та І. Франка"** – на матеріалі малої прози Е. Ожешко ("Юліанка", "Нерожева ідилія", "Тадейко", "А...В...С...", "Добра пані") та І. Франка ("Мавка", "Яндруси", "Під оборогом", "Малий Мирон", "Оловець", "Schцnschreiben", "Грицева шкільна наука") осмислено художнє відтворення рецепції зовнішнього світу дитиною крізь призму її спостереження і мислення, що продукує неодмінно інший поняттєвий зміст у межах власного мікрокосму дитини, який при зіставленні з макрокосмом "дорослої" реальності видається дивним, незрозумілим і позначений іронічним струменем.

Новелісти відтворили різносторонню адаптацію дітей з бідних сільських та міських сімей і сиріт до нелегких умов життя, показали шлях формування дитячого світогляду крізь призму аналізу, що "несвідомо" здійснює сама дитина й презентує реципієнту за допомогою відавторської нарації, діалогів та монологів персонажів, а також поетичних засобів (паралелізм,

антропоморфізація, гіперболізація). Дитина Е. Ожешко та І. Франка виписана в складних взаєминах із довірцями, іншими дітьми і людьми. Автори аналізують суспільну проблематику перш за все з морально-психологічного й подекуди навіть психоаналітичного погляду, звертаючись до сфери підсвідомості. У польської письменниці дитина страждає через те, що змушена сама піклуватися про себе, оскільки є сиротою або покинутою батьками. Це є тлом глибоких внутрішніх переживань та підвищеної експресивності ("Юліанка", "Нерожева ідилія", "Добра пані"). Розуміння навколишньої реальності відбувається через безпосереднє сприймання дитиною зовнішнього світу та її суб'єктивне ставлення до нього ("Тадейко"). У малій прозі Е. Ожешко увага сфокусована на соціально-матеріальних чинниках, які є рушієм підвищеної дитячої емоційності. Динамічність розповіді часто ретардується авторськими коментарями й описами ландшафту.

Твори І. Франка демонструють індивідуальний мікросвіт дитини, для якої пізнання дійсності пришивдшує процес ініціації й супроводжується концентрацією емоційної діяльності. Соціально-матеріальний зріз є тлом для зображення мозаїчної мисленневої діяльності недорослої особи. Домінантним аспектом вияву психіки героїв є вербальна сфера, що поєднується з акцентуванням уваги на дитячому мисленні, яке представлено монологічними роздумами дитини ("Малий Мирон", "Мавка", "Оловець"). Внутрішній світ персонажів відтворюється синкретичним єднанням суб'єктивного й об'єктивного аспектів і виражається за допомогою портретних характеристик, пейзажів, відображень зовнішніх рухів, що змальовують стан іманентного дитячого простору, динаміку процесів, які відбуваються в ньому ("Під оборогом", "Оловець", "Schцnschreiben", "Грицева шкільна наука"). Яскравими засобами психологічної характеристики героїв є акустично-зорові враженневі описи дитини як наслідок її рецептивної діяльності.

Отже, твори малої прози про дітей Е. Ожешко та І. Франка розкривають палітру первинних експресивних перетворень, що передаються через асоціативні ряди, фантазії та плюральність дитячої уяви. Генератором мислення й перших евристичних моментів недорослої особи є індивідуальне враження, що формується під впливом аудіальних і візуальних чинників. Отож, у процесі пізнавально-творчого акту дитини превалює рецептивна модель дитячого світобачення, за допомогою якої Е. Ожешко та І. Франко репрезентували художній варіант специфіки дитячого мислення й пізнання світу.

У підрозділі 3.3. – **"Катастрофічні інтенції малої прози Е. Ожешко та О. Маковея крізь призму імпресіоністської та експресіоністської поетики"** – розглядаються цикли Е. Ожешко "Gloria victis" та О. Маковея "Кроваве поле" як зразки проявів модерністських тенденцій у новелістиці письменників. У контексті типологічного визначення поетикальних доміант малої прози акцентується, що суспільна та культурна атмосфера кінця ХІХ – початку ХХ століття була насичена передчуттям майбутнього катастрофізму не тільки фізичного, але й духовного. Це

зумовило зміни на тематичному і жанровому рівнях, розширило виражальний потенціал художнього слова.

Події Першої світової війни та літературно-критична діяльність на межі століть, яка все більше піддавалася впливові західних віянь, призвели до зміни суспільно-світоглядних орієнтирів майже всіх слов'янських письменників, не оминаючи, звісно, українських. Твори поствоєнної тематики О. Маковея розкривають питання всесвітнього значення: проблема мілітаризму як ліквідації не лише фізичного існування, а й духовного вітаїзму ("Вічна пам'ять", "Інвалід", "Мертве місто"), моральної екзистенції як абсолютної унікальності людського буття ("Братання", "Тиха година", "Розлука"). Збірка "Кроваве поле" розглядається не тільки як відтворення чи художня трансформація реальних подій, а візія катастрофічного майбутнього: кризовий стан людини й суспільства, коли нівелюються моральні приписи, настає безпам'ятство історії.

Під кутом компаративного аналізу циклів з'ясовано, що Е. Ожешко та О. Маковей приєдналися до модерністського дискурсу (точніше, до його початкової фази) в Польщі та Україні шляхом уведення таких експресіоністських мотивів, як бунт проти існуючої дійсності, месіанство, опозиція життя і смерті, співіснування живого й мертвого, вічного і плінного, їх взаємопереходи та зіткнення. На прикладах малої прози визначено подібність модерністської техніки на рівні імпресіоністської поетики. В Е. Ожешко – це сірість диму, чорні та червоні фарби для окреслення вогню і крові. Їх кольористична активність та obsesійна повторюваність надають зображуваним явищам катастрофічних масштабів. Змалювання битви – як земного апокаліпсиса – здійснюється введенням чорної барви, що є виразником трагічного "кінця" (перед битвою у таборі чатують "чорні постаті сторожі"; поранені й убиті – "чорні лежачі тіні"). У варіативних епізодах значеннево-суб'єктивний вогонь виступає, як "багрянець", "полум'я", "пожежа" вечірньої зірки; вогонь – як "вогненний стовп", метафоричний "вогонь любові"; місяць, що має "червоність та вогнистість стікаючих крапель крові". Лексема "кров" функціонує у тексті з різновекторними семантичними відтінками, які розкривають палітру багатогранних асоціацій. Кров може бути описовим елементом зовнішності ("квадратна шапка кровила над чорним, як ніч, волоссям", "уста тріскали кров'ю"), візуальною складовою поля битви ("клубилися людські тіла [...], під зливою величезних блискавок текла з них кров на трави, мохи, квіти, і здригалася від галасу й гудіння земля"), вживатися для порівняння (повстання – це "кривава павутина", а хустка – "червоний птах, що стікає кров'ю і злітає на широкі груди провідника").

Подібно до Е. Ожешко, О. Маковей засобами поетики імпресіонізму прямує до відтворення катастрофічних наслідків поствоєнної епохи. Червоний колір представлений як інвективний протест проти війни і знамено трагічності. Цією барвою охарактеризовано сонце в мальовничому пейзажі ("Вічна пам'ять"), відтворено місце битви після війни, на якому червоніють маки ("Кроваве поле"). Метафоризація червоних маків сприяє креації трагічної настроєвості, що містить

асоціативний підтекст (маки як кров та єдина форма незабуття). Навколишня природа змальована в її нерозривному зв'язку з настроєм героїв і підсилює емоційність викладу.

Отже, Е. Ожешко та О. Маковей долучилися до модерністського літературного диспуту шляхом використання зображально-виражальних засобів поезики імпресіонізму та калейдоскопічним відтворенням катастрофічних мотивів, характерних для експресіонізму.

У **висновках** наведено основні результати типологічного дослідження поетикальних особливостей малої прози Е. Ожешко та української новелістики кінця XIX – початку XX століття. Встановлено, що творчість письменниці стала мостом єднання мистецько-естетичного континууму двох країн, інспіруючи міжлітературну динаміку розвитку українсько-польського діалогу. Епістолярне спілкування польської авторки з представниками українського письменства було міцним фундаментом для міжкультурної комунікації і широкоформатної популяризації творчості вітчизняних письменників у Польщі, а також презентації власного доробку польської белетристики українському читачеві. Твори Е. Ожешко здобули велику прихильність, особливо в російській літературі, яка послужила донором для українського красивого письменства, трансплантуючи літературну спадщину польської авторки у російськомовних варіантах до появи українських перекладів.

Охарактеризовано своєрідність манери письма Е. Ожешко та І. Франка, О. Маковей, що відзначається поліаспектністю тематичного пласта новелістики, генеза якого – в симбіотичному переплетенні різних ціннісних векторів відповідно до превалювання позитивістської, реалістичної чи модерністської літературознавчих дефініцій та їх індивідуального авторського усвідомлення і "фільтрування" крізь призму власного "Я".

З'ясовано, що мала проза Е. Ожешко та І. Франка розвивалася паралельно із творенням романних полотен. Це й вплинуло на форму невеликих творів, що змінювалася внаслідок процесів синтезу і дифузії та виходила за межі усталених новелістичних канонів. У творчості Е. Ожешко залежність від романної розлогості переносилася на композицію і форму менших творів.

Арсенал прози І. Франка багатий зразками різноманітних жанрових утворень. Романна практика українського автора не порушила внутрішнього простору новелістики, яка відзначається лапідарністю, динамічністю, полісемічністю психологічних інтерпретацій.

Мала проза О. Маковей споріднена із творчістю Е. Ожешко та І. Франка передусім тематичною розлогістю, поліаспектністю порушуваних проблем, стилістичною констеляцією, але відрізняється жанровою структурою. Для новелістики О. Маковей властиве виокремлення одного конкретного факту чи події, тобто стислість змісту і лаконічність думки.

Визначено, що формотворчим чинником малої прози Е. Ожешко та О. Маковей є хронотоп, який домінує в процесі жанротворення й архітектонічної організації новел. Часопросторові координати впливають на ущільненість і конденсацію змісту, інтенсифікують емоційність і

напруженість фабули крізь призму мисленневого потоку та його фіксації (О. Маковей) й обірваності розповіді (Е. Ожешко).

Досліджено, що в новелістиці Е. Ожешко та І. Франка важливим структурним компонентом спектра зображально-виражальних засобів художнього тексту є спосіб і форма оповіді. Для низки творів польського й українського письменників притаманний фемінний тип нарації. У малій прозі Е. Ожешко такий тип оповіді розкривається через категорію жіночого роду в дієсловах минулого часу на початку та в кінці архітектонічного обрамлення. Інколи у творі немає граматичного виразника роду, але наратор прочитується як віджіночий крізь призму автобіографізму й автентизму.

У новелістиці І. Франка такий тип нарації здійснюється від 1-ї особи однини. На це вказує займенник я і форма дієслова минулого часу жіночого роду, що виконує функцію гомодієгетичного наратора, тобто це жінка, яка розповідає сама про себе ("Між добрими людьми"), є розповідачем події, очевидцем та співучасником якої вона стала ("Різуни"), чи носієм певної інформації, що стосується її особисто ("Сойчине крило"). Поява жіночої субстанції руйнує моноцентричну маскуліну нарацію Франкової прози і проектується на новий контекст модерної літератури, що реалізується введенням епістоли, яка є виразником потоку свідомості.

Під час типологічного зіставлення малої прози польського й українських авторів виявлено споріднені змістові рівні письменників: особливості бінарної екзистенції людини та рецепція світу дитиною (Е. Ожешко й І. Франко), художнє висвітлення катастрофізму повстання та війни (Е. Ожешко й О. Маковей).

Підкреслено, що в новелі "Зимового вечора" Е. Ожешко акцентувала на існуванні двох свідомостей в одному суб'єкті, а І. Франко представив їх двома особами як єдину цілість ("На дні"). Семантико-психологічний підхід більш виразний у творі "На дні", натомість новела "Зимового вечора" характеризується художнім психологізмом, пов'язаним із ширшим фольклорно-етнографічним струменем. Е. Ожешко поєднала інтуїтивний та емоційний підходи в художньому зображенні внутрішнього світу персонажів, а І. Франко синтезував інтуїтивний і раціональний рівні.

Виявлено, що перші евристичні моменти як результат одночасного контакту й конфлікту дитини з навколишньою дійсністю, віддзеркалені Е. Ожешко та І. Франком через ряд цікавих асоціацій, думок, дій у творах про дітей. Сприймання дитиною таких взаємин супроводжувалося насамперед інтенсифікацією внутрішнього напруження, що продукувало процеси унікальної уяви й неординарних аналітичних висновків дитини. Автори здійснили своєрідний соціально-психологічний "акт відстежування" проблеми становлення особистості, умов розвитку інтелектуальних задатків. Враження, які фіксує дитина, утворюють концептуально важливу

систему координат, у межах якої відбувається зіткнення "emotio" і "ratio", у якій перевагу отримує емоційна суб'єктивна вісь.

Визначено, що історіософські концепції Е. Ожешко та О. Маковея вибудовувалися на фундаменті осмислення минулого, побаченого, пережитого із проекцією ліквідації трагедій повстання і війни, національного забуття як духовної катастрофи. Схожою була й еволюція художнього мислення письменників: конфлікт між особистими й суспільними інтересами розвивався в площині глибоких філософських узагальнень та виокремлення морально-етичних принципів. Повстанське і військове протистояння було потужним травматичним фактором, що разом із початковою фазою експансії модернізму сприяло розширенню змістових горизонтів та композиційних стратегій збірок "Gloria victis" і "Кроваве поле". Імпресіонізм, з притаманною для цього напрямку кольористичною палітрою та слуховою гамою, став перехідним мостом від реалістичного методу до модерної поетики у творчості Е. Ожешко та О. Маковея. Власне, імпресіоністична техніка (фіксування вражень, барв, звуків) уможливила пошук точок дотику з експресіонізмом, який відтворено в циклі за допомогою "кольорової трагічності".

Основні положення дослідження висвітлено у таких публікаціях:

1. Спатар І. Іван Франко та Еліза Ожешко : взаємини, рецепція, переклади (на матеріалі листів Івана Франка та Елізи Ожешко, перекладених Михайлом Возняком) / І. Спатар // Волинь – Житомирщина : [зб. наук. праць / ред. В. Єршов, В. Мойсієнко]. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2006 – № 15. – С. 142–147.

2. Спатар І. Творчість Осипа Маковея та Елізи Ожешко : характерологічна спільність і відмінність / І. Спатар // Вісник При-карпатського національного університету імені Василя Стефаника. – Серія : Філологія (літературознавство) : [зб. наук. праць / ред. кол. : В. Матвійшин (гол. редколегії) та ін.]. – Івано-Франківськ : Видавничо-дизайнерський відділ ЦІТ, 2006-2007. – Вип. XIII–XIV. – С. 175–179.

3. Спатар І. М. Внутрішній світ людини в оповіданнях Івана Франка "На дні" та Елізи Ожешко "Зимового вечора" : спроба типологічного аналізу / І. М. Спатар // Наукові праці Кам'янець-Подільського державного університету : Філологічні науки : [зб. наук. праць / відп. ред. Ю. О. Мар-кітанов]. – Кам'янець-Подільський : Абетка-НОВА, 2007. – Вип. 14, т. 2. – С. 202–210.

4. Спатар І. М. Типологія малої прози Олександра Кониського та Елізи Ожешко крізь призму національних культур / І. М. Спатар // Мова і культура. (Науковий журнал). – К. : Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2008. – Вип. 10, т. VIII (108). – С. 148–155.

5. Спатар І. "Слово про Елізу Ожешко" або до проблеми взаємозв'язків Елізи Ожешко з українськими письменниками / І. Спатар // Вісник Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. – Серія : Філологія (літературознавство) : [зб. наук. праць / ред. кол. :

В. Матвійшин (гол. редколегії) та ін.]. – Івано-Франківськ : Видавничо-дизайнерський відділ ЦІТ, 2008. – Вип. XV–XVI. – С. 182–187.

6. Спатар І. М. Переклади творів Елізи Ожешко в українській літературі / І. М. Спатар // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. – Серія: Філологія (літературознавство) : [зб. наук. праць / відпов. ред. Ю. М. Безхутрий]. – Харків : ППФ "Геліос", 2008. – Вип. 54. – № 836. – С. 286–290.

7. Спатар І. Творчість Елізи Ожешко в літературно-критичній рецепції Олени Пчілки / І. Спатар // Література. Фольклор. Проблеми поетики : [зб. наук. праць / ред. кол. : М. Х. Гуменний (відп. ред.) та ін.]. – К. : Твім інтер, 2008. – Вип. 31, ч. 2. – С. 673–682.

8. Спатар І. Типологія художніх креацій Елізи Ожешко та Осипа Маковея (на матеріалі збірок "Gloria Victis" й "Кроваве поле") / І. Спатар // Актуальні проблеми сучасної філології. Літературознавство : [зб. наук. праць / ред. кол. : Я. О. Поліщук та ін.]. – Рівне : РДГУ, 2008. – Вип. XVIII. – С. 163–173.

9. Спатар І. М. Рецептивна модель як домінанта дитячого світосприймання у творах про дітей Елізи Ожешко та Івана Франка / І. М. Спатар // Актуальні проблеми слов'янської філології : [міжвуз. зб. наук. ст. / відп. ред. В. А. Зарва]. – Бердянськ : БДПУ, 2009. – Вип. XXI. – С. 188–199.

10. Спатар І. М. Фемінний тип нарації в новелістиці Елізи Ожешко й Івана Франка / І. М. Спатар // Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур. Пам'яті академіка Леоніда Булаховського : [зб. наук. праць / наук. ред. Ю. Л. Булаховська]. – К. : Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2010. – Вип. 12. – С. 362–370.

Додаткові публікації:

11. Спатар І. М. Жанрово-стильові особливості малої прози Елізи Ожешко та Осипа Маковея / І. М. Спатар // Східнослов'янська філологія. Літературознавство : [зб. наук. праць / відп. ред. С. О. Кочетова та ін.]. – Горлівка : Видавництво ГДПІМ, 2009. – Вип. 14. – С. 245–254.

12. Спатар І. Еліза Ожешко та Україна крізь призму літературних зв'язків (на матеріалі взаємного листування Елізи Ожешко й Олександра Кониського) / І. Спатар // Феномен памежжа. Славянські мови, літератури і культури: етнос у свеце гісторії і сучаснасці : [зб. наук. праць ГрДУ імя Я. Купалы / ред. кол. : С. П. Мусієнка і ін.]. – Гродна : ГрДУ, 2009. – С. 97–105.

АНОТАЦІЯ

Спатар І. М. Мала проза Елізи Ожешко та українська новелістика кінця XIX – початку XX століття: поетика, типологія. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.01.05 – порівняльне літературознавство. – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. – Тернопіль, 2011.

У дисертації здійснено компаративне дослідження поетикальних особливостей малої прози Е. Ожешко та української новелістики кінця XIX – початку XX століть на тлі творчих контактів польської авторки з вітчизняними письменниками.

У роботі вперше висвітлено архівні матеріали взаємного листування Е. Ожешко з О. Кониським та проаналізовано неопубліковану розвідку Олени Пчілки. Розкрито основні аспекти рецепції творчості письменниці родиною Косачів та генезу українських перекладів Е. Ожешко. Визначено домінуючі тенденції малої прози Е. Ожешко, І. Франка та О. Маковея крізь призму тематичного, стилістичного та формотворчого ракурсів.

Ключові слова: мала проза, поетика, типологія, рецепція, міжлітературна комунікація, переклад, жанр, стиль, двійництво, катастрофізм.

АННОТАЦИЯ

Спатар И. Н. Малая проза Элизы Ожешко и украинская новелестика конца XIX – начала XX века: поэтика, типология. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата филологических наук по специальности 10.01.05 – сравнительное литературоведение. – Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка. – Тернополь, 2011.

В диссертации осуществлено компаративное исследование поэтикальных особенностей малой прозы Э. Ожешко и украинской новелестики конца XIX – начала XX века на фоне творческих контактов польской беллетристки с отечественными писателями. В работе впервые освещено архивные материалы взаимной переписки Э. Ожешко с А. Кониским и проанализировано ранее не опубликованную разведку Олены Пчилки "Слово об Элизе Ожешко". Раскрыто основные аспекты рецепции творчества писательницы родственниками семьи Косач и генезу украинских переводов Э. Ожешко.

Исследовано доминирующие тенденции прозы Э. Ожешко, И. Франко, О. Маковея сквозь призму тематического, стилистического и формо-образовательного ракурсов. В результате типологического сопоставления установлено ряд сходств и различий на уровне метода (уверенная реалистическая направленность и постепенное обращение к модернизму), жанра (в частности явления диффузности), содержания (мотивы двойственности, нестандартного детского мировосприятия, катастрофи-ческого мироощущения).

В работе определено, что творчество Э. Ожешко на рубеже веков было сфокусировано на воспроизведение художественной дискуссии позитивизма с новыми веяниями модернизма, стержнем которых есть внедрение новой формы коммуникации и смещение центра наблюдения от позитивистских бытовых реалий к онтологическим размышлениям. Такая эволюция была естественной для О. Маковея и И. Франко, поскольку переориентация общественно-культурно-

мировозренческих принципов предыдущей эпохи требовала смены тематической, стилевой и жанровой платформ.

Ключевые слова: малая проза, поэтика, типология, рецепция, междулитературная коммуникация, перевод, жанр, стиль, двойственность, катастрофизм.

SUMMARY

Spatar I. M. Small prose by Eliza Ozheshko and the Ukrainian novelettes of the end of the 19th – the beginning of the 20th century: poetics, typology. – Manuscript.

Candidate's thesis for the degree in Philology, specialty 10.01.05 – comparative literature. Volodymyr Hnatiuk Ternopil National Pedagogical University. – Ternopil, 2011.

Comparative investigation of the poetical peculiarities of the small prose by Eliza Ozheshko and the Ukrainian novelettes of the end of the 19th – the beginning of the 20th century on the ground of the creative touch of the Polish authoress with the Ukrainian writers is conducted in the thesis.

The dissertation contains the unique archival materials of the mutual correspondence between E. Ozheshko and O. Konyskyi, and the unpublished investigation by Olena Pchilka. The main reception aspects of the authoress by the Kosach family and the genesis of the Ukrainian translations by E. Ozheshko are conveyed. The dominant trends of the small prose by E. Ozheshko, I. Franko, and O. Makovey are analyzed from the theme, stylistic, and form creative points of view.

Key words: small prose, poetics, typology, comparativism, cross-literature communication, translation, genre, style, duality, catastrophic outlook of the world.

Підписано до друку 01.12.2010 р.
Формат 60x84/16. Гарнітура Times New Roman.
Папір офсетний. Ум. друк. арк. 0,9.
Умовн. фарб. відб. 0,9. Друк на різнографі.
Тираж 100 прим. Зам. №16

Видавець і виготовлювач Друкарня "Фоліант"
(П.П. Віконська О.В.),
м. Івано-Франківськ, вул. Старозамкова, 2,
тел. (0342) 50-21-65 (багатоканальний),
e-mail:foliant@optima.com.ua
WWW.foliant.if.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи Серія ІФ №24